

” Лобова О., Алієва Д. Розвиток емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку в музичній діяльності (в закладах дошкільної освіти). *Освіта. Інноватика. Практика*, 2026. Том 14, № 2. С. 77-84. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i2-010>.

Lobova O., Aliyeva D. Rozvytok emotsiynoho intelektu ditei starshoho doshkilnoho viku v muzychnii diialnosti (v zakladakh doshkilnoi osvity) [Development of emotional intelligence of children of senior preschool age in musical activity (in preschool education institutions)]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2026. Vol. 14, No 2. S. 77-84. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i2-010>.

УДК 373.2.015.31: [159.942.5:78]

DOI: 10.31110/2616-650X-vol14i2-010

Ольга ЛОБОВА

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7028-043X>
ollo11@i.ua

Дар'я АЛІЄВА

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Україна
<https://orcid.org/0009-0007-2816-4188>
zdogolubok1@gmail.com

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В МУЗИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ (В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ)

Анотація. Статтю присвячено розкриттю можливостей розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку в музичній діяльності. Для підготовки публікації застосовано методи теоретичного аналізу, узагальнення та порівняння наукових джерел, методичної та навчальної літератури, а також узагальнення власного практичного досвіду педагогічної роботи з дітьми. Проаналізовано сутність емоційного інтелекту та його значення для розвитку дитини старшого дошкільного віку. Розкрито значення музичної діяльності як засобу емоційного виховання, підвищення емоційної стійкості та збереження психологічного здоров'я дитини дошкільного віку. Проаналізовано основні види музичної діяльності в контексті розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку. Активне слухання музики розглядається як вид діяльності, де діти навчаються визначати та розрізняти різноманітні емоції та настрої за музичною мовою. Вокальна, інструментальна та музично ритмічна діяльність схарактеризовані як плідне середовище для емоційного розвитку, де дитина передає настрої, розвиває емоційну виразність та «проживає» різні емоційні стани за допомогою голосу, пластики та рухів. Деякі види діяльності проілюстровано наочними прикладами. Наголошено, що під час організації різних видів музичної діяльності слід зважати на доцільність добору емоційного музичного матеріалу, свідомого обговорення та акцентування емоцій, застосування дидактичних ігор, казок і віршів, синтезу мистецтв, релаксаційних вправ. Перспективи подальших досліджень полягають в розробленні педагогічних умов розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку засобами музичної діяльності.

Ключові слова: емоційний інтелект; емоційний розвиток і виховання; види музичної діяльності; діти старшого дошкільного віку; заклади дошкільної освіти.

Olha LOBOVA

Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-7028-043X>
ollo11@i.ua

Darya ALIYEVA

Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0007-2816-4188>
zdogolubok1@gmail.com

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE IN MUSICAL ACTIVITY (IN PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS)

Abstract. The article explores the potential for developing the emotional intelligence of older preschool children through musical activities. To prepare the publication, the methods of theoretical analysis, generalization, and comparison of scientific sources, methodological and educational literature, as well as generalization of one's own practical experience of pedagogical work with children were used. The essence of emotional intelligence and its significance for the development of a child of senior preschool age are analyzed. The significance of musical activity as a means of emotional education, increasing emotional stability, and preserving the psychological health of a preschool child is revealed. The main types of musical activity are analyzed in the context of the development of children's emotional intelligence in senior preschool age. Active listening to music is a type of activity in which children learn to identify and distinguish various emotions and moods using musical language. Vocal, instrumental, and musical rhythmic activities are characterized as a fertile environment for emotional development, where the child conveys mood, develops emotional expressiveness, and "experiences" various emotional states using voice, plasticity, and movements. Some types of activities are illustrated with visual examples. It is emphasized that when organizing various types of musical activities, one should take into account the appropriateness of selecting emotive musical material, conscious discussion and accentuation of emotions, the use of didactic games, fairy tales and poems, synthesis of arts, and relaxation exercises. The prospects for further research lie in developing pedagogical conditions for the development of children's emotional intelligence in senior preschool age through musical activities.

Keywords: emotional intelligence; emotional development and upbringing; types of musical activities; children of senior preschool age; preschool educational institutions.

Постановка проблеми. Сучасна дитина зазнає постійного впливу різноманітних кризових чинників (воєнного стану, постійної емоційної напруги, для багатьох – примусової евакуації та втрати рідних людей тощо), які викликають стресові відчуття та емоційні розлади. За цих умов безперечно актуальним стає пошук можливостей забезпечити дітям, особливо дошкільникам, відчуття емоційної стабільності та психологічної безпеки, важливість яких підкреслено чинними документами в галузі дошкільної освіти (Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти, Концепція розвитку дошкільної освіти тощо). Одним із шляхів підвищення емоційної стійкості та збереження психологічного здоров'я дитини дошкільного віку є розвиток її емоційного інтелекту як здатності визначати, розуміти й контролювати свої емоції. Значні можливості для цього має мистецька, зокрема музична діяльність, адже музика займає пріоритетні позиції серед інших емоціогенних чинників впливу на людину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Музична діяльність є одним із найпотужніших інструментів розвитку емоційного інтелекту в дітей старшого дошкільного віку, адже вона торкається безпосередньо дитячих почуттів. Поняття емоційного інтелекту й різноманітні питання його розвитку тривалий час були предметом лише психологічних досліджень, і науковці розглядали зазначений феномен як психологічне явище, досліджували його сутність, структуру, особливості впливу на людину тощо. Зокрема, М. Шпак присвячує свої праці аналізу емоційного інтелекту в контексті сучасних психологічних досліджень [11].

У педагогічній науці інтерес до розвитку емоційного інтелекту виник пізніше, і наразі можливості його розвитку в освітньому процесі ґрунтовно розкриті в працях багатьох вітчизняних педагогів. Так, І. Бех досліджує емоційні передумови мистецького світогляду особистості [2]; А. Костюк – сутність емоційного інтелекту і шляхи його розвитку [5] тощо.

Серед зарубіжних досліджень відзначимо праці, пов'язані з теорією та практикою розвитку емоційного інтелекту особистості (Д. Гоулман, М. Грінберг, М. Зейднер, Д.Р. Карузо, Д. Люсін, Дж.Д. Маєр, К. Петрідес, С. Ріверс, Р. Робертс, К. Саарні, П. Саловей, Д. Тейлор та ін.).

Важливість розвитку емоційного інтелекту дитини дошкільного віку покреслено в чинному Державному стандарті (Базовому компоненті) дошкільної освіти [1] і сучасних програмах розвитку дитини, де емоційне виховання розглядається як важливий складник гармонійного становлення особистості. Вітчизняні науковці та педагоги-практики вивчають форми, методи та умови емоційного виховання дітей в закладах дошкільної освіти. Зокрема, І. Розовська розглядає можливості розвитку емоційного інтелекту старших дошкільників в ігровій діяльності [9].

Відзначимо також інтерес молодих дослідників до проблем розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку. Так, А. Бурдейна досліджує особливості розвитку зазначеного феномену в старших дошкільників засобами казкотерапії [3], Л. Єрикаліна акцентує роль сім'ї та закладів дошкільної освіти в розвитку емоційного інтелекту дітей [4], а Н. Шаган вивчає цей процес стосовно дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами [10].

Щодо досліджень музичної діяльності як середовища та засобу розвитку емоційного світу дитини, відзначимо праці О. Лобач, О. Лобової, Л. Масол, Н. Сулаєвої, О. Щолокової та ін., в яких розкрито різноаспектні теоретичні й методичні аспекти емоційного виховання дітей [6-8]. Водночас, бракує досліджень щодо впливу музичної діяльності на розвиток емоційного інтелекту старших дошкільників.

Мета дослідження: розкрити можливості розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку в різних видах музичної діяльності.

Методи дослідження. Для підготовки наукової статті застосовано методи теоретичного аналізу, узагальнення та порівняння сучасних наукових джерел, методичної та навчальної літератури, а також узагальнення власного практичного досвіду педагогічної роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових розвідках емоційний світ особистості розглядається в різних ракурсах: як мотиваційний фактор, що визначає потреби й мотиви людини; як особистісні процеси, що надають смисл і значення людському існуванню; як основний адаптивний механізм людської поведінки; як «двигун творчості» тощо.

У зв'язку з підвищенням інтересу до ролі емоцій у розвитку особистості в сучасний науковий обіг уведено нові категорії та поняття. Серед них: «емоційна компетентність» (Р. Бак), що трактується як здібність діяти згідно зі своїми почуттями та бажаннями; «емоційна креативність» (Дж. Аверілл), коли сама емоція розглядається як творчий акт; «емоційна грамотність» як цілеспрямований розвиток емоційної самосвідомості, емпатії, комунікативних навичок, впевненості у собі, уміння вирішувати конфлікти; «емоційні уроки», що закарбовуються в дитячу психіку внаслідок її взаємодій із дорослими тощо. Є підстави говорити про поняття «емоційного здоров'я», оскільки відомо, що емоційні реакції безпосередньо впливають на імунну, нервову, гормональну системи, роботу внутрішніх органів.

Ключове поняття нашого дослідження – «емоційний інтелект» (EQ) – виникло у 90-их роках ХХ століття як характеристика здатності до самомотивації, розпізнавання та володіння власними емоціями, розуміння емоцій інших людей, що допомагає людині орієнтуватися та адаптуватися у житті (П.Селовей).

У сучасній вітчизняній педагогіці зустрічаємо різноманітні трактування цього поняття. Так, А. Костюк розглядає його як «інтегративну особистісну властивість, «що виникає в результаті динамічної взаємодії афекту та інтелекту через емоційні, когнітивні та мотиваційні складові. Її спрямований на усвідомлення власних і чужих емоцій, управління емоційним станом, підпорядкування емоцій розуму, а також сприяє самопізнанню і самореалізації через збагачення емоційного та соціального досвіду» [5].

На думку М. Шпак, емоційний інтелект є складним психічним утворенням, яке ґрунтується на умінні людини усвідомлювати й регулювати (тобто підпорядковувати емоції розуму) свої емоції та розуміти емоційні стани інших; інтегрує «емоційні, когнітивні, поведінкові та мотиваційні характеристики особистості, спрямовані на пізнання себе, розвиток емпатії та формування продуктивних соціальних зв'язків»; збагачує емоційний і соціальний досвід індивіда, сприяє його особистісному зростанню, самопізнанню та самореалізації [11].

Сучасна педагогіка мистецтва виходить з того, що в процесі художнього осягнення світу людина, за словами І.Беха, формує естетичні чи моральні смаки і при цьому «активно творить свою вищу, культурну природу». Розробляючи концепцію мистецького виховання особистості, вчений пропонує орієнтуватися на *емоційні закони* сенсомоторної цілісності, емоційного узагальнення, спрямовуючої сили первинної емоційної реакції, переживання переживань, розгляду емоцій як психологічної дії. Ці закони «суттєво технологізують процес мистецького виховання, змушують діяти вихованця на психологічному оптимумі, значно розширюють його творчі потенції» [2, с.14-15].

Розвиток емоційного інтелекту є одним з провідних напрямів сучасних освітніх стратегій. У Базовому компоненті дошкільної освіти акцент зроблено на важливості навчити дитину розуміти власні емоції та почуття, керувати емоційними проявами, переходячи з напруженого стану в розслаблений, а також розпізнавати емоції інших людей, виявляючи емпатію і співчуття для успішної побудови соціальних стосунків [1]. Отже, розвиток емоційного інтелекту в дитячій дошкільній освіті є основою їх гармонійного розвитку та ефективної взаємодії з навколишнім світом.

Досліджуючи музичну діяльність дитини, також вважаємо доцільним виокремити в її складі емоційну підструктуру, яка є необхідною складовою (пусковим механізмом, стимулятором, умовою тощо) формування і мотивації, й ціннісних орієнтацій дошкільника. Виведення емоційного компонента на рівень визначальних структурних одиниць зумовлене тим, що, згідно з сучасними даними, музика є одним із найсильніших факторів впливу на емоційні стани, настрої, вчинки людини. Однією з найважливіших особливостей музики (на відміну, наприклад, від живопису та скульптури) визнається активність звукових і слухових вражень, яка робить її в плані емоційного збудження найбільш ефективним із усіх видів мистецтва.

Емоційність реакцій на музику виявляється в дуже ранньому віці. Першими зовнішніми проявами її є радість, посмішка, рухи, якими реагують малюки на музику, що їм подобається, і разом з тим – невдоволення, коверзування у відповідь на інші музичні твори. Це красномовно свідчить, що вже в ранньому періоді життя діти вибірково ставляться до музики. Подібні (згодом більш стримані) прояви емоцій характерні для молодших школярів, підлітків, дорослих: приємна для людини музика викликає позитивні емоції, а неприємна спонукає зменшити гучність або перемкнути радіо- чи телевізійний канал. Згадані музично-емоційні реакції є переважно спонтанними, проте навіть вони свідчать про певні музичні смаки й переваги людини.

Завданням дошкільної музичної освіти в емоційному контексті є: навчити дитину розуміти емоційний світ музичного твору та на цій основі усвідомлювати власні емоції; коригувати власний емоційний стан за допомогою музичного мистецтва та музичної діяльності; здобувати позитивні емоції не лише від найпростішої популярної музики, а й від музичних шедеврів; формувати потребу в музиці, яка збагачує емоційний і духовний світ людини. Можна стверджувати, що емоціогенна природа музики є передумовою особистісного становлення дитини в різноманітних його проявах: духовному, моральному, національному, патріотичному, громадянському тощо.

Безумовно, розмаїтий та емоційно багатий світ музичного мистецтва є вагомим чинником емоційного становлення особистості, не випадково абсолютна більшість дітей мають природну, генетично закладену потребу у вокальному та музично-рухливому «самовираженні».

У нашому дослідженні музична діяльність розглядається як поєднання її слухацьких, виконавських, композиційних і музикознавчих видів, представлених у формах сприймання музики, співу, гри на музичних інструментах, музично-ритмічних рухів тощо. За умови правильно організації кожний із цих видів музичного опанування світу є чинником формування емоційного інтелекту дітей.

Проаналізуємо основні методичні аспекти розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку в різних видах музичної діяльності.

Слухання музики. *Музичне сприймання* – вид музично-творчої діяльності, покладений в основу всіх інших її форм – вже традиційно здобуло серед дослідників статус емпатійного процесу (О. Рудницька) та моделі внутрішньої емоційно-психічної ситуації (В. Медушевський). Сприймання доцільно дibrаної музики зазвичай зацікавлює, захоплює, інтригує юних слухачів, викликаючи безліч різноманітних емоцій: невідповідно частими є ситуації, коли діти просять повторити певний музичний твір або не поспішають залишати музичну залу, де ще звучить улюблена музика.

Для нашого дослідження активне слухання музики є найвпливовішим видом музичної діяльності, де діти вчаться визначати та розрізняти різноманітні емоції та настрої (радість, сум, тривога, спокій) за музичною мовою: характером, ладом, темпом, динамікою та висотою звуку. Розмаїття настроїв і характерів музичних творів може слугувати своєрідною «енциклопедією» емоцій, за допомогою якої дитина поступово осягатиме сутність цих складних психічних утворень. У цьому сенсі насамперед слід звернути увагу на наявність *емоціогенного музичного матеріалу*. У вокальних творах емоційне забарвлення є «відкритим» і доступним завдяки тексту. Так, наприклад, колискова «Котику сіренький» викликає відчуття ніжності, ласки та спокою, а українська народна пісня «Господарство» є веселим жартівливим твором, що викликає посмішку і радість.

Разом із тим, цікавим і корисним для дітей завданням буде свідомо характеристика емоцій певного твору. Наприклад, можна запропонувати добрати до певного твору личка-смайлики, які відображають передані музиці емоції (рис. 1)

Рис. 1. Дидактичні матеріали для емоційної характеристики музичного твору ознайомлення з п'єсою Л. Бетховена «Весело - сумно» [8, с.57]

Складніше визначити й усвідомити емоційне забарвлення інструментальної музики. Найпростіші, доступні дошкільникам емоції демонструє фортепіанна п'єса Л. Бетховена «Весело – сумно». Вже назва твору підказує дітям, які дві провідні емоції панують у п'єсі, тож при активному слуханні твору можна передати його емоційну структуру за допомогою карток (сонечко і хмарка).

Ще складніше розпізнати емоційне забарвлення твору з «нейтральною» назвою. Наприклад, дітям можна запропонувати послухати твір Л. Колодуба «Лялька співає» та описати «настрій» ляльки та характер її «пісеньки» (ніжний, спокійний, трохи сумний), а після слухання п'єси В. Косенка «Дощик» відповісти на питання:

- Який дощик зображено у музиці: теплий чи холодний, лагідний чи непривітний?
- Чи змінюється характер музики у творі?

Під час слухання музики слід завжди звертати увагу дітей на загальний емоційний план та емоційні контрасти музичного твору.

Для формування емоційної чутливості під час слухання музики можна запропонувати дітям передати характер і настрої твору рухами («емоційне пластичне інтонування») або добрати до прослуханої музики картки, що зображують різні емоції: радість, сум, гнів тощо. Корисним методом є також «емоційне малювання» під музику, що надає можливість візуалізації емоцій шляхом поєднання слухання та образотворчої діяльності.

Різнманітні форми практичного музикування і музично-виконавської діяльності є важливим чинником забезпечення природних, генетично закладених дитячих потреб у співі, активному діянні, ритмічному русі. Розглянемо емоційно-розвивальний потенціал відповідних видів музичної діяльності дитини старшого дошкільного віку.

Спів. Вокальна діяльність – плідне середовище для емоційного розвитку. У співі дитина передає настрої твору, розвиває емоційну виразність та «проживає» різні емоційні стани за допомогою

голосу. Навіть виконання простої музичної фрази може передавати різні емоції (радість, сум, злість, ніжність тощо) завдяки інтонуванню.

Виходячи із завдань нашого дослідження у процесі організації вокальної роботи, ми дотримуємося думки, що в закладі дошкільної освіти технічна сфера співу є необхідною, проте все ж таки другорядною. Пріоритет повинен належати дитячій пісні – змістовній, яскравій, цікавій, емоційній, яка лунатиме не лише в музичній залі за вказівкою педагога, а й поза її межами за власним бажанням дітей.

Як було зазначено вище, у піснях емоційне забарвлення є легко зрозумілим для дитини завдяки поетичному тексту. Тож при доборі вокального репертуару педагогу слід потурбуватись про наявність різнохарактерних пісень, наприклад:

- веселих, запальних («Танцювали зайчики», «Ой заграйте, дударики»);
- спокійних, споглядальних («Калинова пісня», «Намалюю Україну»);
- ліричних, лагідних («Пісенька про матусю», «Ой-я, жу-жу»);
- радісних, святкових («Святковий хоровод», «Миколай, Миколай») тощо.

Важливо цілеспрямовано навчати дітей свідомо визначати й розрізняти емоції. Наприклад, на початку ознайомлення з піснею «Осінь» (муз. *О. Зозулі*, сл. *К. Перелісної*) можна прочитати дітям пісенний текст і запропонувати визначити його настрій, а також передбачити характер мелодії пісні:

«Листячко дубове, листячко кленове
жовкне і спадає тихо із гілок.
Вітер позіхає, в кучу їх згортає
попід білу хату та на моріжок.
Айстри похилились, ніби потомились,
сонечка немає – спатоньки пора!
А красольки в'ялі до землі припали,
наче під листочком вогник догора».

Під час роботи над емоційно-образними аспектами виконання слід обов'язково звертати увагу дітей на важливість виразного співу, що передає емоційно-образний зміст і характер пісні, настрою і почуття її персонажів. Доцільно збагачувати спів ритмічним супроводом або пластичними рухами, які ще більш виразно передаватимуть емоційний зміст твору.

Важливе емоційно-розвивальне значення має театралізація пісень: їх інсценування або виконання у ролях. Наприклад, старшим дошкільникам можна запропонувати створити міні-виставу до української народної пісні «Два півники». Така колективна робота викликає в дітей багато почуттів і емоцій, навчає працювати злагоджено й контролювати себе заради спільного успіху.

Музично-ритмічні рухи. Не менш важливі й інші активні види та форми виконавської музичної творчості. Наприклад, ритмічні рухи й пластичні імпровізації є необхідною умовою цікавої та доцільної побудови музичного заняття, адже надають можливості активно виразити своє відчуття музики, розкріпачитись, передати й «виплеснути» власні емоції. Доцільно регулярно використовувати музично-ритмічні рухи у вигляді «вільного диригування» (Б.Яворський), пластичного інтонування, складання танцювальних рухів, рухливих вікторин тощо.

Наведемо приклади таких завдань:

- музична вікторина «Типи музики» (педагог виконує невеликі фрагменти музичних творів, діти ілюструють їх звучання рухами: марш – крокуванням, танок – оплесками, пісню – рухами рук);
- танцювальні імпровізації – довільне виконання рухів під народну чи професійну ритмічну музику (можна використовувати народні пісні-танці «Корольок», «Полька», «Танець качат» тощо);
- фізкультхвилинки або дихальна гімнастика під музику (виконання кількох вправ за педагогом або вільно), що дозволяє дітям розслабитись, заспокоїтись, скинути емоційне напруження тощо.

Отже, у музично-ритмічних рухах дитина передає настрої та «проживає» різні емоційні стани за допомогою пластики, а «вільне диригування», ритмічні вправи та релаксація під музику вчать дошкільників керувати своїм психоемоційним станом.

Гра на дитячих музичних інструментах. Яскравий, різноманітний, чарівливий світ звуків заворує та породжує в людини бажання не лише чути, а й самій долучитися до творення музики. Таку можливість надає гра на дитячих музичних інструментах, що навчає передавати емоції через ритм, динаміку й тембр, допомагає знизити емоційну напругу в безпечній і творчій формі. Доцільно регулярно використовувати творчі музично-виконавські завдання:

- імпровізовану гру на дитячих музичних інструментах,
- ритмічні оркестри,
- музикування з використанням «підручних» засобів тощо.

Колективне музикування розвиває уважність, емпатію, здатність відчувати настрої інших та навички командної взаємодії. Доцільно застосовувати різноманітні форми колективної гри на дитячих музичних інструментах: як довільні, так і «за правилами», тобто за наданим зразком (рис. 2).

Рис. 2. Приклад завдання для колективної гри на музичних інструментах [7, с.93]

Також музикування на музичних інструментах надає можливості застосовувати різноманітні музичні ігри, які також сприяють розумінню та свідомій демонстрації певних емоцій. Наприклад, О. Лобач описує гру «*Прийом гостей*», яка передбачає емоційне перевтілення дитини в гостинного господаря, який вітає тих, хто прийшов до нього в гості. Опишемо стислий сценарій гри. Педагог каже: «Діти, сьогодні до нас прийшли іграшки» (чути стук у двері). Педагог підходить до дверей і непомітно одягає на руку ведмедика: «Добрий день, діти, я прийшов до вас у гості, щоб потанцювати з вами. Оленка, заграй мені на бубоні, а я потанцюю». Учениця грає, а ведмідь переступає з ноги на ногу. Таким чином, вчитель обіграє прихід зайчика, конячки і пташки тощо. Діти визначають, на якому інструменті краще акомпанувати, і вигадують різні ритмічні малюнки, демонструючи відповідні емоції.

Слід наголосити, що **ігрова діяльність** – забави, квести, сюжетно-рольові ігри тощо – дозволяють дитині пережити величезний і різноманітний спектр емоцій. Л.Єрикаліна зазначає, що «емоційні прояви найкраще розвиваються у процесі взаємодії з однолітками під час спільних ігор. У таких ситуаціях діти вчаться виражати свої емоції та бажання як словами, так і за допомогою невербальних сигналів... Найвищий емоційний розвиток досягається у старшому дошкільному віці, коли спектр емоцій значно розширюється. Крім радості та смутку, діти починають відчувати почуття, пов'язані з оцінкою власних дій, наслідують емоційні прояви дорослих, а п'яти-шестирічні діти вже здатні до співпереживання та співчуття іншим людям, тваринам і рослинам. Тому важливо навчити її розпізнавати власні почуття і правильно їх називати [4, с. 67].

Дидактичні ігри доцільні в різних видах музично-творчої діяльності: слуханні музики, співі, інструментальному музикуванні, ознайомленні з теоретичними основами музичного мистецтва. Значну питому вагу мають ігрові завдання творчого спрямування, коли дітям запропоновано відчути себе в ролі композитора, диригента, поета, виконавця на музичних інструментах тощо.

На музичних заняттях доцільно застосовувати ігри, які безпосередньо формують емоційний інтелект учнів, наприклад «Усмішка» і «Гарний настрій». Наведемо стислий опис цих ігор за працями полтавської дослідниці О.Лобач [6].

Усмішка

«Вчитель, розкриваючи долоні, каже, що в них лежить усмішка, і «одягає» її на себе, приклавши долоні до обличчя. Цю усмішку в такий спосіб можна «зняти» з обличчя долонями. Учитель пропонує «одягти» і «зняти» цю усмішку тим дітям котрі хотіли б послухати сумну музику, а тим дітям, котрі бажають послухати веселий твір, усмішку треба «одягти» і не «знімати». Учитель уважно дивиться, чия перевага у виборі характеру музичного твору».

Гарний настрій

«Мета: спонукати школярів усвідомлювати свої враження й емоційний стан, викликані музичним твором.

У зошиті-веселці вибираємо лише червоний та сірий колір. Усі слухають музичний твір. Потім вчитель просить дітей подумати, як змінився їхній настрій під впливом музики: покращився, погіршав чи залишився без змін. Ті, чий настрій поліпшився, хто пережив приємні, позитивні емоції, піднімають червону сторінку, а у кого музика викликала неприємні емоції, спогади, погіршення настрою, – сіру. Після цього учитель просить кількох дітей з кожної групи пояснити, чому вони підняли саме цю кольорову сторінку, поділитися, що вони відчули та які емоції пережили».

Також корисно застосовувати інші музичні ігри-етюди: «Настрій музики», «Вгадай емоцію», «Дзеркало» тощо.

Окрім ігор, важливого значення для розвитку емоційного інтелекту дошкільників набуває застосування **дидактичних казок і віршів**, які заворожують маленького слухача цікавим емоційно-образним поданням матеріалу та допомагають дитині в засвоєнні не лише навчального матеріалу, а музичних, загальнокультурних та моральних і загально-людських цінностей.

Тематичний зміст дидактичних казок і віршів надає органічні можливості для ознайомлення дітей з широким спектром емоцій. Наприклад, казка з продовженням «Кому належить пісенька», де дітям запропоновано придумати відповідь мудрої Сови, може стати основою для розігрування емоційного діалогу, а вірш «Що таке музика» містить низку слів, що відповідають певним емоціям і почуттям (рис. 3).

Що таке музика?
Може, це вітер
ніжно шепоче
зажуреним вітам?

Може, це гомін
веселий весняний,
спів заметілі
зимовими днями?

Може, це бджоли
увечері влітку
тихо співають,
гойдаючи квітку?

Може, живе вона в серці людини,
не замовкаючи ні на хвилину?
В ній – світ природи, думки, почуття...

Якось Їжачок склав пісеньку, а Зайчик заспівав її на концерті. Дуже сподобалася пісенька лісовим мешканцям.

От Їжачок і хвалиться: «Це моя пісенька — я її склав!». А Зайчик собі: «Ні, моя — я її виконав!».

Кому ж належить пісенька?
Пішли звірятка до старої Сови за порадою. А мудра Сова сказала...

Рис. 3. Приклади дидактичного вірша та казки [8, с. 16, 49]

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, розвиток емоційного інтелекту в дітей старшого дошкільного віку засобами музичної діяльності є ефективним шляхом формування вмінь розуміти власні почуття та емоції, розвитку емпатії та саморегуляції. Через активне слухання, спів, музично-ритмічні рухи та гру на дитячих музичних інструментах діти вчаться розпізнавати емоційний стан, керувати своєю поведінкою та адекватно виражати емоції. Під час застосування цих видів діяльності слід зважати на доцільність добору емоціогенного музичного матеріалу, свідомого обговорення та акцентування емоцій, застосування дидактичних ігор, казок і віршів, синтезу мистецтв, релаксаційних вправ у різних видах музичної діяльності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробленні педагогічних умов, методів і технологій розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку засобами музичної діяльності.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Джерела фінансування. Дослідження не отримувало зовнішнього фінансування.

Доступність даних. Це дослідження не передбачало використання окремих наборів даних.

Використання засобів штучного інтелекту (ШІ). Під час підготовки цієї роботи автори не використовували інструменти штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Бех І.Д. Емоційні передумови мистецького світогляду особистості. *Теоретичні та методичні засади неперервної мистецької освіти* : зб. матеріалів науково-методологічного семінару. Чернівці : Зелена Буковина, 2007. С. 14-15.
3. Бурдейна А. Р. Розвиток емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами казкотерапії. Кваліфікаційна робота. Чернівці, 2024. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/11512/m_educ_2025_017.pdf
4. Єрикаліна Л. Є. *Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку*. Кваліфікаційна робота. Умань, 2024. URL: <https://fspo.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/01/Єрикаліна-Л.Є..pdf>
5. Костюк А. Емоційний інтелект та шляхи його розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 2 (1). С. 85-89. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2014_2\(1\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2014_2(1)_17)
6. Лобач О.О. *Музично-дидактичні ігри в школі*: Методичні рекомендації. Полтава: Видавництво Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка, 2004. 70 с.
7. Лобова О.В. *Мистецтво* : підручник інтегрованого курсу для 1 класу закладів загальної середньої освіти. К. : Школяр, 2024. 144 с.
8. Лобова О.В. *Мистецтво* : підручник інтегрованого курсу для 2 класу закладів загальної середньої освіти. К. : Школяр, 2024. 144 с.
9. Розовська І.С. *Розвиток емоційного інтелекту старших дошкільників в ігровій діяльності*. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/server/api/core/bitstreams/7d5df198-ad9c-46fa-a740-9740474da62c/content>
10. Шаган Н. В. *Розвиток емоційного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку з особливими освітніми потребами*. Кваліфікаційна робота. Івано-Франківськ, 2024. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/server/api/core/bitstreams/7d5df198-ad9c-46fa-a740-9740474da62c/content>
11. Шпак М. Емоційний інтелект у контексті сучасних психологічних досліджень. *Психологія особистості*. 2011. № 1. С. 282-288. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Po_2011_1_36

References

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity (nova redaktsiia). URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (in Ukrainian)
2. Bekh I.D. Emotsiini peredumovy mystetskoho svitohliadu osobystosti. *Teoretychni ta metodychni zasady nepererвної mystetskoi osvity* : zb. materialiv nauково-metodolohichnoho seminaru. Chernivtsi : Zelena Bukovyna, 2007. S. 14-15. (in Ukrainian)
3. Burdeina A. R. *Rozvytok emotsiinoho intelektu u ditei starshoho doshkilnoho viku zasobamy kazkoterapii*. Kvalifikatsiina robota. Chernivtsi, 2024. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/11512/m_educ_2025_017.pdf?sequence=1&isAlloWed=y (in Ukrainian)
4. Yerykalina L. Ye. *Rozvytok emotsiinoho intelektu ditei doshkilnoho viku*. Kvalifikatsiina robota. Uman, 2024. URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/01/Єрикаліна-Л.Є..pdf> (in Ukrainian)
5. Kostiuk A. Emotsiyni intelekt ta shliakhy yoho rozvytku. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. 2014. Vyp. 2 (1). S. 85-89. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2014_2\(1\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2014_2(1)_17) (in Ukrainian)
6. Lobach O.O. *Muzychno-dydaktychni hry v shkoli*: Metodychni rekomendatsii. Poltava: Vydavnytstvo Poltavskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni V.H.Korolenka, 2004. 70 s. (in Ukrainian)
7. Lobova O.V. *Mystetstvo* : pidruchnyk intehrovanoho kursu dlia 1 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity. K. : Shkoliar, 2024. 144 s. (in Ukrainian)
8. Lobova O.V. *Mystetstvo* : pidruchnyk intehrovanoho kursu dlia 2 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity. K. : Shkoliar, 2024. 144 s. (in Ukrainian)
9. Rozovska I.S. *Rozvytok emotsiinoho intelektu starshykh doshkilnykiv v ihrovii diialnosti*. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/server/api/core/bitstreams/7d5df198-ad9c-46fa-a740-9740474da62c/content> (in Ukrainian)
10. Shahan N. V. *Rozvytok emotsiinoho intelektu u ditei starshoho doshkilnoho viku z osoblyvymy osvitynymi potrebamy*. Kvalifikatsiina robota. Ivano-Frankivsk, 2024. URL: <https://ekhsuir.kspu.edu/server/api/core/bitstreams/7d5df198-ad9c-46fa-a740-9740474da62c/content> (in Ukrainian)
11. Shpak M. Emotsiyni intelekt u konteksti suchasnykh psykholohichnykh doslidzhen. *Psykhohiia osobystosti*. 2011. № 1. S. 282-288. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Po_2011_1_36 (in Ukrainian)

| Матеріал надійшов до редакції: 25.12.2025 р. | Прийнято до друку: 30.01.2026 р. | Опубліковано: 02.03.2026 р. |